

הגזרה שוה, אם כן הפסוק "זה הדבר" בפרשת נדרים, למאי כתיב [מה דורשים מפסוק זה]?

ומפרשת הגמרא: פסוק זה נכתב כדי לומר, שרק חכם מתיר נדרים בלשון התרה, ואין הבעל מתיר את נדרי אשתו בלשון זו.

וכן רק בעל מפר נדרי אשתו בלשון הפרה, ואין החכם מפר נדרים בלשון זו.

ומקשינן לפי בית שמאי:

הפסוק "זה הדבר" בפרשת שחוטי חוין, למאי כתיב [מה דורשים מפסוק זה]?

ומפרשת הגמרא: פסוק זה נכתב כדי לומר, שרק על השחיטה של בהמת קרבן בחוין חייב, ואין חייב על המליקה של קרבן העוף בחוין.

ומקשינן:

אלא לבית שמאי [לפי בית שמאי], להכשיר ג' הדיוטות בהפרת נדרים מנלן? — מהיכן לומדים בית שמאי דין זה, שכאשר שלשה מתירים את הנדר אין צורך בתלמידי חכמים, אלא מהני אף ג' הדיוטות?

ומתריצין:

נפקא להו [בית שמאי לומדים דין זה] מדרב אסי בר נתן.

ומפרשת הגמרא מה הם דברי רב אסי בר נתן —

דכתיב [ויקרא כג]: וידבר משה את מועדי ה' — אל בני ישראל.

והתניא על פסוק זה:

רבי יוסי הגלילי אומר: "מועדי ה'" נאמרו בפרשת המועדות, ולא נאמרה שבת בראשית [יום השבת קרוי "שבת בראשית", להבדיל מהשנה השביעית, הנקראת "שבת הארץ"] עמהן.

בן עזאי אומר: "מועדי ה'" נאמרו בפרשת המועדות, ולא נאמר פרשת נדרים עמהן.

רב אסי בר נתן קשיא ליה הא מתניתא [הוקשה לו הסבר הברייתא],

אתא לנהרדעא לקמיה דרב ששת, ולא אשכחיה [ולא מצאן] במקומו.

אתא אבתריה [בא אחריו] לעיר מחוזא.

ואמר ליה לרב ששת: מדוע אומרת הברייתא "מועדי ה'" נאמרו ולא נאמרה שבת בראשית עמהן?

והא כן כתיב שבת עמהן, עם המועדות, בפרשת אמור, שנאמרו בה נישבת ומועדים!

ותו [ועוד הוסיף להקשות לו]:

מדוע אומרת הברייתא "מועדי ה'" נאמרו, ולא נאמרה פרשת נדרים עמהן?

והא מסיטרא [בקצה הפרשה] כתיבא אף פרשת נדרים!

שהרי לאחר פרשת פנחס, העוסקת בקרבנות של המועדים, נאמרה פרשת מטות, העוסקת בעניני נדרים.

אמר ליה רב ששת לרב אסי בר נתן: הכי קתני —

מועדי ה' — צריכין קידוש בית דין. שבית עמ-ב

דין מקדש את ראש חודש, ולפי זה נקבע אימתי יחול המועד.

אבל **שבת בראשית** — אין צריכה קידוש בית דין. אלא היא קבועה ועומדת מיום בריאת העולם.

וכמו כן, מועדי ה' צריכין בית דין מומחה, דיינים סמוכים שיקדשו את החודש ועל ידי כך נקבע מתי יחול המועד.

ואין פרשת נדרים צריכין מומחה להתיר את הנדר, ואפילו בית דין הדיוטות יכולים להתיר את הנדר⁽⁵⁶⁾.

ומדרשות אלו לומדים בית שמאי שג' הדיוטות יכולים להתיר נדרים.

ומקשינן: הא בפרשת נדרים — "ראשי המטות" כתיב, וראשי המטות הינם תלמידי חכמים, ואיך אפשר לומר שאף הדיוטות כשרים לכך?

ומתצינן: אמר רב חסדא, ואיתמא רבי יוחנן: זה שצריך "ראשי המטות" להתרת

נדרים, נאמר ביחיד המתיר את הנדר, שאז צריך שיהיה דוקא מומחה.⁽⁵⁷⁾ אבל כאשר שלשה מתירים את הנדר, אז מהני אף בג' הדיוטות.

אמר רבי חנינא: בעל השותק ביום ששמע את הנדר על מנת למיקט [להקניט את אשתו] — מפר אפילו מכאן ועד י' ימים. כי אין שתיקתו נחשבת כשתיקה המקימה את הנדר, כיון שכוונתו היתה להפר לה אחר כך.

מתיב רבא, מברייתא לעיל בענין נערה המאורסה שאביה ובעלה מפירים נדריה בשותפות.

דתניא: אימתי אמרו שאם מת הבעל נתרוקנה רשותו של הארוס לאב, ויכול האב להפר לבדו את הנדרים שנדרה בתקופת האירוסין, רק בזמן שלא שמע הבעל את הנדר קודם שמת, או ששמע ושתק, או ששמע והפר, ומת בו ביום ששמע.

אבל אם שמע הבעל את הנדר וקיים, או ששמע ושתק במשך יום שמעו, ומת בו ביום

בית דין להתרת נדרים, בכל זאת אין צורך בכי"ד של ג' דיינים אלא מספיק דין אחד, אבל על כל פנים צריך הדיין להיות סמוך.

אך דעת הרמב"ם היא, שחידוש התורה הוא שאין צורך להתיר נדרים בבית דין כלל, אלא אפשר להתיר נדרים אף שלא בבית דין, ולכן אין צורך שהיחיד המומחה יחשב דין, ומהני בכך שהינו חכם מובהק.

וראיית הרמב"ן היא מדברי הגמרא בבכורות לו ב, שנחלקו שם רבי יהודה ורבנן בדבר. לדעת רבנן מהני ג' הדיוטות להתיר נדרים ולדעת רבי יהודה צריך שיהא א' חכם וב' הדיוטות. אבל ג'

56. כתב הר"ן בפרק שלישי בדף כג א, שאין הכונה לעמי הארצות, אלא הם צריכים להיות אנשים שמבינים כאשר מלמדים אותם. אבל עמי הארצות גמורים אינם כשרים להתיר נדרים.

57. נחלקו הראשונים האם צריך היחיד המומחה להיות דין סמוך, או מספיק שיהא חכם מובהק. לדעת הרמב"ם והרשב"ם אין צורך בדיין סמוך אלא מהני חכם מובהק, ואילו דעת הרמב"ן ועוד ראשונים היא, שצריך יהא דין סמוך.

והבד קודם מפרש את הסבר המחלוקת: דעת הרמב"ן היא שחידוש התורה הוא, אע"פ שצריך

של אחריו, והרי זה נחשב קיום. אין האב יכול להפר לאחר קיומו של הבעל.

ומוכיח רבא מדברי הברייתא שגם שתיקת הבעל על מנת למיקט נחשבת קיום, ושלא כדברי רב חנינא:

מאי לאו, האם אין הברייתא, האומרת "שמע הבעל וקיים, או ששמע ושתק, ומת ביום שאחריו, אין האב יכול להפר", מדברת ב**שותק על מנת למיקט?**

כי אם המדובר בשותק על מנת לקיים, הרי זה "קיים", האמור כבר בברייתא מקודם.

ואם כן מוכח שאף שתיקה על מנת למיקט נחשבת שתיקה המקיימת.

ודוחה הגמרא: **לא**.

כוונת הברייתא היא ב**שותק**, וחושב בלבו על **מנת לקיים** את הנדר.

אך תמזה הגמרא על הדחיה:

אי הכי, היינו מה שאמרה הברייתא תחילה **או שמע וקיים**.

ולדברייך תיקשי, מדוע חזרה ונקטה הברייתא פעמיים את אותו אופן של קיום?

אלא, יש ליישב את הקושיה על רב חנינא מהברייתא באופן אחר:

הברייתא מדברת ב**שותק סתם**, שלא חשב בלבו לא לקיים ולא להפר.

ולכן, אין להוכיח מברייתא זו על דין השותק על מנת למיקט.

מתיב רב חסדא מברייתא אחרת על דינו של רב חנינא.

דתניא:

בין ההוה אמינא למסקנה.

לפי ההוה אמינא, שצריך שלושה להתרת נדרים, בהכרח שהטעם הוא משום שיש צורך בבית דין דוקא, ולפיכך אי אפשר לפרש כי מה שהצריכה התורה שהדיינים המתירים את הנדר יהיו בדרגת "ראשי המטות" הכונה היא שיהיו חכמים מובהקים, כיון שאין בכך תוספת מעלה, ואין הם נחשבים יותר דיינים בכך שהם חכמים מובהקים. ולכן מוכרחים לפרש שכונת התורה היא שיהיו הדיינים המתירים את הנדר דיינים סמוכים. אבל לפי מסקנת הגמרא, שיחיד בלבד מתיר את הנדר, אין זה מדין "בית דין", ואינו נחשב דין, ואם כן אין סברא לומר שהצריכה התורה שיהיה המתיר דין סמוך. ולכן מפרשים אנו את כוונת התורה לומר שצריך המתיר להיות מומחה וחכם מובהק.

הדיוטות אינם יכולים להתיר נדרים, לכולי עלמא. ומקשה הרמב"ן על דברי רבי יהודה, מדוע צריך את שני ההדיוטות? והרי בלאו הכי החכם לבדו יכול להתיר את הנדר? ומכאן מוכיח הרמב"ן, שחכם לבד אינו יכול להתיר את הנדר אלא רק אם הוא סמוך.

והריטב"א מביא עוד ראיה לשיטת הרמב"ן, מסוגיא דידן, שהגמרא מקשה על מה שאמרינן שאין צורך בדיינים סמוכים מהפסוק "ראשי המטות", ומבאר מדברי הגמרא שמשמעות הפסוק של "ראשי המטות" הינה דיינים סמוכים, וכיון שלמסקנת הגמרא ילפינן את הדין של יחיד מומחה מ"ראשי המטות", נמצינו למידים שיחיד מומחה צריך להיות דין סמוך.

ובבד קודש מפרש בדעת הרמב"ם, שאפשר לומר שמשמעות "ראשי המטות" משתנה בגמרא

יש חומר בהקם יותר מבהפר.

ויש חומר בהפר יותר מבהקם.

חומר בהקם מבהפר —

עט-א א. שהשתיקה ביום ששמע את הנדר מקיימת את הנדר.

ואין שתיקה מבטלת את הנדר.

ב. וכן אם קיים בלבד — הנדר קיים.⁽⁵⁸⁾

אך אם הפר בלבד — אינו מופר.

ומוסיפה הברייטא דינים נוספים בהלכות הקמה והפרה:

קיים — אין יכול אחר כך להפר.

הפר — אין יכול לקיים.

ומוכיח רב חסדא מדברי הברייטא:

קתני בברייטא, שהשתיקה מקיימת.

מאי לאו, האם אין כוונת הברייטא, בשותק על מנת למיקט?

ומוכח שאף שתיקה על מנת למיקט הרי היא שתיקה המקיימת.

ודחינן: לא.

כוונת הברייטא היא בשותק, וחושב בלבד על מנת לקיים את הנדר.

אך מקשה הגמרא על הדחייה:

אי הכי, היינו הדין הקודם של הברייטא, שקיים בלבד, קיים. ומדוע חזרה ואמרה הברייטא פעמיים דין זה של קיום בלבד?

אלא, כך יש לתרץ את הברייטא לפי רב חנינא:

כוונת הברייטא היא, בשותק סתם, שלא חשב בלבד לא לקיים ולא להפר.

ולכן, אין להוכיח מברייטא זו על דין השותק על מנת למיקט.

ועתה דנה הגמרא בדברי הברייטא שהביא רב חסדא.

אשכחן [מצינו] בברייטא אופנים שיש חומר בהקם יותר מבהפר.

ודנה הגמרא:

חומר בהפר מבהקם — מנא לך?

[אין "מנלך" האמור כאן מתבאר כרגיל, "מנין לנו", אלא] —

באיזה אופן יש חומר בהפרה יותר מבקיום?

אמר רבי יוחנן: החומר הוא בכך שנשאלין אצל חכם על החקם להתיר ולעקור את הקיום. ואין נשאלין על ההפר — אין אפשרות התרה על הפרה.

מתיב רב כהנא על דברי רב חנינא מדברי ברייתא אחרת:

דתניא: "ואם החרש יחריש לה אישה, וקמו

שמסכים עם הנדר ולכן הנדר מקיים. ומוכח שמועיל קיום אפילו בלבד, ואין צורך דוקא בקיום בפה.

ומקשה הגרעק"א על דברי הר"ן, מה הראיה

58. הר"ן מפרש את מקור דין זה שמועיל קיום בלבד, מהא שמצינו, שכאשר שותק האב או הבעל ביום שמעו הרי הנדר מקיים. והטעם, משום שבכך ששותק, הרי זה נחשב שמגלה דעתו